

Funksjonshemmedes menneskerettigheter i Norge

Lettlest rapport

Funksjonshemmedes menneskerettigheter i Norge

Lettlest rapport

Likestillings- og diskrimineringsombudet
2023

Innhold

Innledning 5

Om denne rapporten 6

Diskriminering av funksjonshemmede 8

Funksjonshemmedes menneskerettigheter (CRPD) 10

Dette må de som bestemmer gjøre 12

Disse lovene og reglene må endres 13

Likestillings- og diskrimineringsloven 13

Lover om tvang 14

Lov om verge 15

Lover om bolig 16

Lover om hjelp og assistanse 17

Lover om utdanning 18

Lover om arbeid 19

Lover om abort, sterilisering og pass 20

Lover om rettssystemet og etterforskning 21

Lov om rettshjelp 22

Oppsummering 24

Mer informasjon om funksjonshemmedes rettigheter 26

Andre lettlestversjoner om funksjonshemmedes rettigheter 27

Innledning

Dette er en lettlestversjon av rapporten «Funksjonshemmedes menneskerettigheter i Norge».

I lettlestversjonen har vi oppsummert det viktigste fra rapporten.

Teksten er skrevet med enkelt språk slik at den skal være lett å forstå.

Det er ombudet som har laget rapporten.

Ombudet står for Likestillings- og diskrimineringsombudet.

Ombudet jobber for at funksjonshemmede skal ha de samme rettighetene som alle andre og bestemme over seg selv.

Hvis du vil vite enda mer om lovene og reglene for funksjonshemmede etter å ha lest denne rapporten, kan du stille spørsmål og få informasjon fra en av de organisasjonene som står mot slutten av denne lettlestversjonen.

Ombudet er ansvarlige for innholdet i rapporten og lettlestversjonen.

Om denne rapporten

Denne rapporten handler om funksjonshemmedes menneskerettigheter.

Funksjonshemmede kan være mennesker med utviklingshemming, døve, blinde eller personer som bruker rullestol.

Det er mange lover og regler som handler om funksjonshemmede. Noen lover er gode. Andre lover er ikke gode nok.

I denne rapporten har vi undersøkt hvilke lover og regler vi mener bør endres for at funksjonshemmede skal få det enda bedre i Norge.

Noen regler må fjernes, sånn som regler om sterilisering og tvang. Andre lover må endres for at de skal bli enda bedre, slik som reglene om valg av bolig.

Det finnes lover om nesten alt i samfunnet, sånn som utdanning, arbeid og bolig.

Mange lover handler også om menneskerettighetene, som er egne regler.

Menneskerettigheter er grunnleggende rettigheter som alle mennesker har, både funksjonshemmede og andre.

Rettigheter betyr at du har rett på noe fra myndighetene. Et eksempel på en rettighet er retten til å gå på skole.

CRPD handler om menneskerettighetene til funksjonshemmede. CRPD er en forkortelse for FN-konvensjonen om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne.

Regjeringen har bestemt at CRPD skal bli en del av loven i Norge. Det er veldig bra for funksjonshemmede, men også for hele samfunnet.

Ombudet har laget denne rapporten for å få staten til å endre lover og regler som ikke er gode nok, slik at menneskerettighetene til funksjonshemmede blir respektert.

Når CRPD skal bli en del av den norske loven, må staten endre mange lover og regler, slik at de blir sånn som CRPD sier at de skal være.

Ombudet mener at CRPD bør stå i en lov som heter menneskerettsloven, fordi CRPD handler om menneskerettigheter.

Diskriminering av funksjonshemmede

Mange funksjonshemmede har det veldig bra i Norge.
Men mange forteller også at de blir diskriminert.

Diskriminering er når du blir dårligere behandlet
fordi du har nedsatt funksjonsevne.
Det er ikke lov å diskriminere noen i Norge.

Mange funksjonshemmede blir sett på
som personer som trenger hjelp,
i stedet for mennesker som har like rettigheter
til å bestemme over sitt eget liv.

Noen funksjonshemmede blir plassert i spesielle boliger og skoler.
De får ikke alltid velge hvor de vil bo eller gå på skole.
Dette er ikke bra.

Noen ganger brukes diagnoser som en unnskyldning
for å kontrollere funksjonshemmede
og ta fra dem retten til å bestemme over eget liv.
Dette er ikke riktig.

Funksjonshemmede opplever også mobbing og hets, men dette blir ikke alltid tatt på alvor av politikere eller myndighetene.

Det er mange som ikke kan nok om funksjonshemmede og livene deres. Derfor er det ikke alltid at noen reagerer når funksjonshemmede mister rettigheter eller støtte som de trenger.

Ombudet mener at myndighetene og samfunnet må endre holdning til funksjonshemmede. Hvis flere var opptatt av funksjonshemmedes rettigheter, ville myndighetene også brukt mer ressurser på at samfunnet ble tilpasset alle.

Funksjonshemmedes menneskerettigheter (CRPD)

I dette kapitlet får du lese mer om funksjonshemmedes menneskerettigheter, som det står om i CRPD.

CRPD skal gjøre at funksjonshemmede får samme menneskerettigheter og muligheter som andre. Nesten alle land i hele verden har blitt enige om å følge CRPD.

CRPD ble laget fordi mange funksjonshemmede ble diskriminert. Diskriminering betyr at du blir behandlet dårligere enn andre fordi du har nedsatt funksjonsevne.

CRPD har regler som sier at alle mennesker har samme verdi.

CRPD har regler om at alle skal få lov til å bestemme over seg selv, livet sitt og sin egen økonomi.

Å bestemme over seg selv kalles for selvbestemmelse. Det er viktig for alle mennesker å ha selvbestemmelse.

CRPD har regler om at alle skal kunne være med på det som skjer i samfunnet hvis de vil.

CRPD har regler om at alle skal få støtte for å ta egne valg og leve selvstendig.
Alle skal kunne få bo på den måten de selv ønsker.

CRPD har regler om at alle som trenger hjelp til å gjøre ting i hverdagen, skal få hjelp til det.
Denne hjelpen kalles for personlig assistanse.

CRPD har regler om at ingen skal bli diskriminert.

CRPD har regler om at alle skal ha like muligheter.

CRPD har regler om at alle har rett til å lære og gå på skolen.

CRPD har regler om at alle skal være inkludert i arbeidslivet.

CRPD har regler om at kvinner og menn skal være likestilte.

CRPD har regler om at alle barn med nedsatt funksjonsevne skal ha de samme rettighetene som andre barn.

CRPD har regler om at samfunnet skal være tilgjengelig for alle, slik at alle kan delta.

Alle funksjonshemmede er forskjellige og trenger forskjellig hjelp.
Hvis alle får den støtten de trenger, kan alle leve gode liv og bruke tiden sin på en god måte.
Det er også det beste for samfunnet.

Dette må de som bestemmer gjøre

I CRPD står det hva de som bestemmer må gjøre for at funksjonshemmede skal ha samme rettigheter som andre.

De som bestemmer, må lage nye lover som gjør at alle menneskerettighetene i CRPD blir respektert.

De som bestemmer, må forandre lover og regler som gjør at noen blir diskriminert.

De som bestemmer, må samarbeide med funksjonshemmede slik at det som står i CRPD blir fulgt.

Det er staten som er ansvarlig for at vi gjør det som står i CRPD.

Hvis staten ikke gjør det som står i CRPD, gjør de feil.

Disse lovene og reglene må endres

Det finnes mange lover og regler i Norge som behandler funksjonshemmede dårligere enn andre mennesker. For eksempel sier noen lover at funksjonshemmede kan fratras sine rettigheter. Dette er ikke rettferdig.

For at staten skal følge menneskerettighetene til funksjonshemmede, må mange lover og regler endres.

Nå skal vi gå gjennom noen av disse lovene og reglene.

Likestillings- og diskrimineringsloven

I Norge har vi en lov som sier at alle mennesker skal ha like muligheter og rettigheter. Loven heter likestillings- og diskrimineringsloven.

Loven er veldig bra, men den kan bli enda bedre. Vi mener at loven må si at hele samfunnet skal være tilgjengelig for alle. Tilgjengelig betyr at alle skal komme inn og frem overalt, slik som på en skole eller kino.

Tilgjengelig betyr også at viktig informasjon er laget slik at alle forstår det og kan lese det, også hvis man ser dårlig eller er blind.

Lover om tvang

En av de viktigste menneskerettighetene handler om at alle skal få lov til å bestemme over seg selv og ikke bli tvunget til å gjøre noe de ikke vil.

Det finnes likevel flere lover i Norge som handler om å bruke tvang.

Tvang betyr at noen hindrer deg fysisk i å gjøre det du vil, for eksempel så du ikke skader deg.

Det kan også være tvang at noen pusser tennene dine mot din vilje. Tvang kan være at personalet låser inn tingene dine. Tvang kan være at personalet bestemmer at du må spise, selv om du ikke er sulten.

Det er veldig alvorlig å bruke tvang, fordi personen ikke får bestemme over seg selv.

CRPD sier at man ikke skal bruke tvang.

Vi mener at lovene som sier at man kan bruke tvang fordi noen har nedsatt funksjonsevne, må endres.

Vi vil istedenfor ha en ny lov som jobber for at folk skal få bestemme selv og for at man skal bruke så lite tvang som mulig.

Da må man også ha gode tjenester og støtte rundt seg, så man føler seg trygg.

Lov om verge

Det finnes en lov som sier at personer som trenger det, kan få verge. Mange personer med utviklingshemming har verge.

En verge er en person som skal hjelpe til med å ta viktige valg. Vergen kan for eksempel hjelpe deg med pengene dine eller til å søke om et sted å bo.

I Norge er det mange verger som bestemmer over personen, istedenfor at personen får hjelp til å bestemme selv. Dette er ikke riktig.

Alle mennesker har rett til å bestemme over seg selv, sitt eget liv og sin økonomi. Å bestemme over seg selv kalles for selvbestemmelse. Det kan være vanskelig å ha selvbestemmelse hvis vergen bestemmer over personen.

Ombudet mener at måten man har verge på i Norge, gjør at personer ikke får bestemme nok over seg selv og sitt eget liv. Derfor mener vi at loven om verger må endres.

Istedenfor å ha verger mener vi at Norge bør ha noe som kalles beslutningsstøtte.

Beslutningsstøtte betyr at ingen bestemmer over deg, men at du får hjelp og støtte til å ta egne valg. Da får personen bestemme selv.

Beslutningsstøtte betyr også at du blir lyttet til og at alle andre må respektere personens egne ønsker og vilje.

CRPD sier at beslutningsstøtte er bedre enn verge.

Vi vil at loven om verger skal fjernes
og at Norge heller bør ha en lov som heter lov om beslutningsstøtte.

Lover om bolig

Det finnes lover med regler om det å leie eller eie egen bolig i Norge.

Mange funksjonshemmede kan få hjelp av kommunen eller staten
til å leie eller eie sin egen bolig.

Alle funksjonshemmede er forskjellige.

Noen vil bo alene, andre vil bo sammen med andre.

Noen vil bo litt alene og litt med familie eller venner.

CRPD sier at funksjonshemmede selv skal få bestemme hvordan de bor.

Det er mange funksjonshemmede som blir presset
til å bo slik som kommunen vil.

Da får ikke personen bestemme selv.

Hvis kommunen bestemmer hvor personen skal bo,
kan det også bli vanskelig å flytte,
fordi personen trenger hjelp av kommunen i hverdagen.

Lovene om bolig er ikke gode nok for funksjonshemmede,
fordi de ikke sier at personen skal få bestemme selv hvordan de vil bo.

Vi mener at disse lovene må endres.

Det må ikke være slik at man mister tjenestene sine
hvis man flytter til et annet sted man vil bo.

Kommunen må også få større ansvar for å hjelpe personen med å finne et godt sted å bo og til å flytte hvis personen vil det.

Lover om hjelp og assistanse

Mange funksjonshemmede klarer seg selv uten hjelp.

Det er også noen funksjonshemmede som trenger hjelp i hverdagen.

Noen trenger mye hjelp.

Andre trenger lite.

Hjelpen kan være å lage og spise middag, vaske klær, handle eller å reise til jobb eller til et dagtilbud.

Hjelpen kan også være å ha med seg en assistent for å gjøre ting selv.

Dette kan være en assistent fra kommunen eller BPA.

BPA står for brukerstyrt personlig assistanse.

Det er flere lover som gir funksjonshemmede rett til hjelp og assistanse.

Alle har rett til den hjelpen de trenger.

Likevel er det mange som ikke får god nok hjelp.

Noen får ikke bestemme selv, selv om de har hjelp.

Noen har også blitt lovet hjelp,

men får ikke den hjelpen de har en avtale om fra kommunen.

Vi mener at lovene som gir funksjonshemmede rett til hjelp og assistanse, må endres.

Vi mener at funksjonshemmede må få hjelp til å selv ta valg om hva slags hjelp og assistanse de trenger.

Hjelpen må tilpasses personen og ikke bare kommunen.

Vi mener også at flere funksjonshemmede bør få BPA. Med BPA er det lettere å bestemme selv hva man trenger hjelp til.

Lover om utdanning

Alle mennesker har rett til å lære og alle skal være inkludert på skolen.

Det finnes mange regler om skole og utdanning.

Mange funksjonshemmede har det fint på skolen og trives. Det er også mange som forteller at de blir mobbet og føler seg utenfor.

Mange funksjonshemmede har også sagt at de ikke får lære som andre elever, fordi skolen har lave forventninger til hva de kan klare.

Vi mener at skolen må være mer inkluderende. Funksjonshemmede elever må få lov til å lære like mye som alle andre.

Funksjonshemmede barn må få bedre hjelp og assistanse på skolen. Funksjonshemmede må få den tilpasningen på skolen som de trenger.

Funksjonshemmede må få lov til å være i klassen med andre og ikke tas ut av klasserommet og undervisning hvis de ikke ønsker det selv.

Funksjonshemmede må få lov til å ta høyere utdanning hvis de vil det.

Lover om arbeid

Mange funksjonshemmede har en jobb.

Noen jobber på kontor.

Noen jobber på bakeri eller kafé.

Noen jobber på sykehjem.

Noen jobber på tilrettelagte arbeidsplasser.

Dette kalles ofte for VTA.

VTA står for Varig Tilrettelagt Arbeid.

Alle har rett til tilrettelegging på arbeidsplassen sin.

Tilrettelegging betyr at arbeidet og arbeidsplassen blir tilpasset deg, slik at du kan gjøre en god jobb.

Det er også mange funksjonshemmede som vil jobbe, men som ikke får en jobb.

Dette kan være fordi arbeidsplasser ikke vil tilrettelegge eller fordi de ikke tror at funksjonshemmede er like flinke som andre i jobben sin.

Å få tilrettelegging på jobb er en del av menneskerettighetene.

Vi mener at det må bli enda enklere å få tilrettelegging på jobb, og at staten må sørge for at det blir enda lettere for flere å jobbe.

Lover om abort, sterilisering og pass

Det finnes flere lover i Norge som sier at man kan behandle utviklingshemmede annerledes.

Eksempler på dette er lover om abort, sterilisering og pass.

I lovene om abort og sterilisering står det at en verge kan søke på vegne av en person med utviklingshemming om abort og sterilisering.

Abort betyr at man er gravid, men at graviditeten avbrytes av et inngrep, slik at man ikke lenger er gravid.

Sterilisering betyr at man opereres slik at man ikke kan bli gravid og få barn.

I loven om pass står det at personer med utviklingshemming kan nektes pass, slik at de ikke kan reise til utlandet.

Alle disse tre lovene har regler som er strengere for utviklingshemmede enn andre.

CRPD sier at man ikke skal ha slike lover og regler. Det er heller ikke bra for menneskerettighetene til funksjonshemmede.

Vi mener at disse reglene må fjernes. Alle skal ha rett til å bestemme over seg selv, selv om man har utviklingshemming.

Vi bør heller ha lover om at alle kan få støtte og hjelp til å ta gode avgjørelser for seg selv. Det er bedre for alle.

Lover om rettssystemet og etterforskning

Alle kan bli utsatt for kriminalitet,
også funksjonshemmede.

Kriminalitet betyr at noen gjør noe som er ulovlig mot deg.
Kriminalitet kan være at noen stjeler tingene dine,
bruker vold eller kaller deg noe ulovlig.
Dette er veldig alvorlig.

Alle kan være dumme og gjøre ulovlige ting,
også funksjonshemmede.

De fleste mennesker vet hva som er lov
og gjør ikke ulovlige ting.

Selv om man har gjort noe ulovlig,
har man rett til å bli behandlet med respekt.

Alle har rett til å snakke med politiet og få hjelp av tolk eller advokat,
hvis de trenger det.

I Norge er det mange lover og regler om hva slags hjelp man skal få,
både hvis man gjør noe ulovlig
eller hvis noen gjør noe ulovlig mot deg.

Vi mener at disse lovene ikke er gode nok.

Mange funksjonshemmede som snakker med politiet,
får ikke god nok hjelp til å fortelle om hva som har skjedd.

Vi mener at lovene må bli bedre.
Funksjonshemmede må få bedre hjelp
til å anmelde saker til politiet.

Funksjonshemmede må også få mer tilrettelegging
når de snakker med politiet.

Det kan gjøre at det blir lettere å forstå hva som har skjedd
og finne ut hva man skal gjøre videre
for at alle skal få det bedre.

Lov om rettshjelp

I Norge er det mange lover og regler.

Det kan være vanskelig for funksjonshemmede
å finne ut av hva de kan få hjelp til og hva de har rett til.

Det er få funksjonshemmede som klager til kommunen eller staten
på at de ikke får bra nok hjelp.

Mange vil ikke klage fordi de er redde for at kommunen eller staten
skal straffe de og gi de dårligere hjelp.

Dette er ikke lov.

Mange funksjonshemmede trenger også hjelp av noen for å klage.

De som kan hjelpe med å klage,
er ofte advokater eller jurister.

Dette er mennesker som har studert lovene og reglene i Norge
og som vet hvordan man kan klage.

Det finnes en lov om hvem som kan få gratis hjelp av en advokat eller jurist.

Det er ikke mange nok som får hjelp av advokat eller jurist, selv om det finnes en lov om dette.

Vi mener at flere må få gratis hjelp av advokat eller jurist til å klage og få vite mer om rettighetene sine.

Derfor mener vi at loven om rettshjelp må endres og bli enda bedre, slik at flere får hjelp til å klage.

Oppsummering

Du har nå lest en lettlestversjon av rapporten «Funksjonshemmedes menneskerettigheter i Norge». I dette kapitlet har vi skrevet en oppsummering av rapporten.

Denne rapporten er laget av Likestillings- og diskrimineringsombudet (ombudet). Ombudet jobber for å sikre at funksjonshemmede har like rettigheter og muligheter som andre.

Rapporten handler om hvilke lover og regler som må endres i Norge for å sikre funksjonshemmedes menneskerettigheter.

Funksjonshemmedes menneskerettigheter står i en tekst som kalles CRPD.

CRPD skal bli til en del av loven i Norge. Det er veldig bra!

CRPD handler om at alle mennesker skal få bestemme over seg selv, delta i samfunnet, få den støtten de trenger og ikke bli diskriminert.

Mange funksjonshemmede opplever diskriminering. Noen blir plassert i spesielle boliger og skoler uten valgfrihet.

Det er også mange lover som behandler funksjonshemmede annerledes og dårligere enn andre.

CRPD sier at myndighetene må endre lover og regler for å respektere menneskerettighetene til funksjonshemmede.

Ombudet har gått gjennom hvilke lover og regler som må endres.

Vi mener at myndighetene må endre mange lover.

Vi mener at lovene istedenfor må respektere at alle mennesker bestemmer over seg selv og at noen trenger hjelp til å få bestemme selv.

Vi mener at samfunnet må bli mer tilgjengelig for alle og gi alle samme muligheter.

Denne rapporten er laget for å få myndighetene til å endre lover og regler, slik at funksjonshemmede sikres respekt for sine menneskerettigheter.

Vi håper at denne lettlestversjonen var nyttig og at du lærte mer om funksjonshemmedes menneskerettigheter.

Takk for at du leste rapporten!

Her kan du finne mer informasjon om funksjonshemmedes rettigheter

Hvis du vil ha mer informasjon om rettighetene til funksjonshemmede, kan du kontakte en av disse organisasjonene:

Likestillings- og diskrimineringsombudet (OMBUDET)

Mariboegate 13, 4. etasje, 0183 Oslo

Telefon: 23 15 73 00

Nettside: www.ombudet.no

Pasient- og brukerombudet

<https://pasientogbrukerombudet.no/kontakt-oss>

Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU)

Youngstorget 2 B, 7.etg, 0181 Oslo

Telefon: 22 39 60 50

Nettside: <http://www.nfunorge.org/>

Her kan du finne andre lettlestversjoner om funksjonshemmedes rettigheter

[https://www.regjeringen.no/
contentassets/49e90a1d80dd4b4bbe6ef117d548262c/no/pdfs/
meldst8_lettlest.pdf](https://www.regjeringen.no/contentassets/49e90a1d80dd4b4bbe6ef117d548262c/no/pdfs/meldst8_lettlest.pdf)

https://bibliotek.bufdir.no/BUF/101/FN_konvensjonen_Lettlest.pdf

[https://naku.no/sites/default/files/files/Lettlest%20versjon%20av%20
rapport%20om%20rettighetsseminar.PDF](https://naku.no/sites/default/files/files/Lettlest%20versjon%20av%20rapport%20om%20rettighetsseminar.PDF)

Rapportens offisielle navn er

«Inkorporering av CRPD –
Likestillings- og diskrimineringsombudets anbefalinger
om norsk rett og praksis».

I lettestversjonen har vi valgt å bruke en annen tittel,
da ordet «inkorporering» kan være komplisert å forklare og forstå.

Hovedversjonen lanseres 7. desember 2023 i Oslo.

© Likestillings- og diskrimineringsombudet 2023

Prosjektleder: Martine Guntveit

Forsidefoto: Andrii Yalanskyi

Utforming: Munch design

ISBN

978-82-8320-025-6 (trykt utgave)

978-82-8320-026-3 (elektronisk utgave)